

COSYNREGANA

Anul X. No. 29-30

25 Iulie 1926.

In acest număr:

D. I. CUCU: O literatură a Ardealului care renaște învișorată.

MUNTEANU-MIO: Homo.

ECATERINA PITIȘ: Departe.

MARCEL ROMANESCU: O nouă înfățișare a Graziei Deledda.

DRACONARIUS: A înebunit domnul notarăș.

Z. SANDU: Soarele.

GUY DE MAUPASANT: Butoieșul, traducere de D. I. C.

MIRZA SCHAFFI: Cântece, traduse de I. Const. Delabaia.

BARBU BRĂDESCU: Cărți franceze (La vie aventureasă de Jean-Athur Rimbaut, de Jean Marie Carré.

MANOLE AMPOIANU: Revistele (Ramuri, Cele Trei Crișuri, Datina, Gândirea, Flamura, Țara Noastră).

Insemnări: note despre mișcarea literară și intelectuală.

⚡ Revistă literară săptămânală ⚡

Director: Sebastian Bornemisa

Redactor: D. I. Cucu

O LITERATURĂ A ARDEALULUI CARE RENAAȘTE INVIO RATĂ

de D. I. CUCU

Vorbind, în numărul trecut al acestei reviste, de ultimul roman al dlui Ion Agârbiceanu, d. I. Breazu fixa în cadrele istorice producția literară a Ardealului, care se începe cu Slavici și se continuă cu d. Ion Agârbiceanu, având aceeași structură comună în tezismul moral al epocii din care se trage. Ideologia aceasta morală, produs al străduințelor celor două biserici românești, cari au dominat în întregime viața noastră publică în trecut, se recunoaște, în opera tuturor literaților ardeleni născuți până la unire. D. Breazu pune punct unei epoci literare, care trăește astăzi numai în virtutea inerției.

După unire d. Ion Agârbiceanu a continuat să scrie în aceeași notă specifică, iar în ultimul său roman, simțind vibrația prefacerilor ce se anunță, dsa anticîpează oarecum asupra viitorului, lărgindu-și perspectivele preocupărilor literare, prețind în bine un vechiu roman, care atunci când a fost conceput depășia puterile de sugestie ale mediului. Alții însă nu s'au ridicat. Lucian Blaga — intrat în literatură atunci, se rupse de la început din mediul ardelenesc și păși într'o mentalitate care nu se poate atribui niciunui ținut românesc. Poezia lui — pentru cine o acceptă ca atare este esoterică, e ca o planta care ar crește cu rădăcinile undeva în văzduh. O vreme Ardealul, cu o așa de bogată tradiție culturală, cu o originalitate de gândire și simțire proprie, n'a dat decât manifestațiuni literare sporadice. Și lucrul era firesc să se întâmple astfel. În acea perioadă turbure care a urmat actului de entuziasm al unirei, masa socială își căuta aici o așezare, un echilibru de viitor. Producția literară se pierdea fatal în confuzia

de idei și tendințe ale vremii. Lipsia statornicia mediului, care să prilejuiască concepția operei de artă. Imi amintesc din vremea când redactam „Gândirea” acum șase ani la Cluj. Nădăjdusem cei adunați în jurul acestei reviste, să strângem o bogată colaborare ardelenescă. Cu atât ni-a fost mai mare desluzia, constătând îngrijorați absența producției literare ardelenesti. În maldărele de scrisori pe cari le primiam zilnic, găsim literatură de pe toate plaiurile regatului vechiu; din Ardealul pe care îl doream puternic reflectat în revista noastră — chipurile ardelenescă — abia descoperiam ici-colo un rând vrednic de interes sau o solicitare timidă. Ardealul tăcea. Pentru a face față apariției noastre clujene, năpădită de „regăfeni”, trebuia să recurgem la vechile cadre ale literaturii ardelenescă, destul de subțiate și ele. Mai târziu, când „Gândirea” s'a mutat la București, nimic nu s'a sdruncinat aici în Ardeal, unde luase naștere.

Era confirmarea unui fenomen logic.

„Inercarea noastră dela „Gândirea” era destul de îndrăzneată. Când vechile reviste ardelenesti sau trebuiau să se refugieze pentru a deceda pe alte plaiuri, ca „Luceafărul”, sau amușiseră ca această „Cosinzeană”, reînviată cu atâtea sacrificii mai târziu, cum am fi putut noi să inventăm o mișcare literară nouă, continuând firul tradiției literare ardelenesti potrivit nouilor timpuri?

Tinerețea noastră de atunci nu ne dădea însă destul răgaz să înțelegem că ne stau în cale greutăți, pe cari noi cu slabele noastre puteri de începători nu le puteam învinge, dar genii de-am fi fost și n'am fi putut-o face? Societatea românească

din Ardeal în prefacere adâncă, își cerea timp de nouă așezare. Astăzi abia îmi dau pe deplin seama de acest adevăr, când o mișcare literară ardelenescă, cu elemente noi și viguroase începe să se înfiripeze promițător. Noul talente în diverse domenii de literatură apar necontenit, pe măsură ce viața noastră publică începe a-și contura un caracter propriu ei, în ansamblul țării întregite. E o mișcare încă neobservată ochiului distrat al publicului, dar o mișcare care nu poate scăpa uvrierului sau cercetătorului literar. Revistele aduc mereu nume nouă și nu numai nume, ci alătura de ele o contribuție literară originală considerabilă, care dă bune nădejdi de cel mai bun viitor. Ne reținem de a da nume, pentru că multe din aceste nume au trecut sau se ospitalizează în coloanele acestei reviste, și nu vrem să se creadă că aceste cuvinte s'au scris întru lauda cătorva prieteni literari. Cine a urmărit însă cu atenție conținutul revistelor ardelenescă din ultimul an, nu se poate să nu fi rămas surprins de numărul mereu în creștere al scriitorilor ardeleni, cari împușnează la o justă contribuție colaborările, adeseori nepotrivite, din celelalte provincii, cu o producție literară nouă, fără să sară prea departe de munca temeinică a înaintașilor, în valoroase pagini de critică, în durabile înjghetări de proză beletristică și mai puțin în poezia, care nu va întârzia și ea să rela firul așa de brutal rupt de un accident literar ca Blaga.

Literatura originală a Ardealului, ca produs specific al mediului din această provincie renaște înviorată, nu din cenușa sa ca pasărea Phönix, ci din seva plină de suc a unui trecut glorios.

H O M O

— Fragment —

de MUNTEANU-MIO

Din fioroasa epocă a împăratului monstru Nero, cea mai bizară întâmplare mi se păru aceasta. Mărturisirea povestirei o poartă un manuscris vechiu, azi abia citeț. Semnătura manuscrisului compusă din două nume, îl are șters pe cel dintâi; iar cel din urmă nu poate fi descifrat decât astfel: D . . i . us. Un celebru istoric german îl completează: *Dacicus*. Pe aceste urme s'a cercetat viața eroului acestor întâmplări.

Deși se pare că acest nenorocit *Dacicus* se trage dintr'o familie bine cunoscută pe atuncia în imperiul roman, azi reconstruirea vieții și împrejurărilor în cari a fost ucis, nu se mai poate face de istoric. Vremea macină urme lăsate de popoare, ce au știut să cucerească întinsul pământului. Ce e în fața secolilor un om, căruia numai fiorul suferinței i-a ridicat soclul?

Azi abia știm că acest *Dacicus* a încercat să ucidă pe Nero; iar temutul împărat îl pregăti o răsbunare demnă de nebunia sa trufașă: îi luă dreptul îndrăsnului de a fi om.

Această pedeapsă cunoscută și înaintea lui Nero și mai târziu vremii sale, e cea mai îngrozitoare pată a sufletului omenesc. Cumpăna judecării celor ce după vremuri vor ști să ridice pe om alături de mândra sa închipuire: de zeii, va îngrozi cu asprimea disprețului lor sufletele noastre și ale înaintașilor noștri.

Cel căruia i se ridica dreptul de-a fi om, era mai puțin decât un sclav, mai înjosit decât un lucru. Asupra sclavului dreptul vieții era al stăpânului. Asupra lucrului dreptul de-a dispune îl avea cel îndreptățit de lege. Cel căruia i se ridica dreptul de-a fi om, era o plăcă publică, unde mulțimea își dă frâu liber firii sale îndrăsnite și nerușinate. Era un obiect de dispreț, pe care oricine putea să-l scuie, să-l îmbrâncească din drum, să-l necinstească sau să-l nimicească. Era un maldăr pe care s'aruncă gunoii și disprețul. Și nimeni nu putea să-l șteargă de ocară, căci ar fi pierit deopotrivă cu cel merit osândii. Și toți puteau să-l acopere cu noroiul și răutatea naturii lor.

D E P A R T E

Pustie când stau pe 'nserat
Cu ochii la steaua din zare,
Eu ție'ți închin împăcat
Și suflet și gând și cântare.

Departe și poate străin
Mi-ești astăzi, și totuși aproape,
Că dulcea'ți icoană — când lin
Plec ochii — o'nchid sub pleoape.

ECATERINA PITIȘ

Scos de sub scutul legii, lăsat pradă firii rele a omului, el semenul lor, era mai puțin apărat de teama morții decât cel ce s'ar fi găsit în pustiri cu bestii feroce. Lei și tigrii flămânzi l'ar fi sfâșiat dintr'odată, sau, sătui, ar fi trecut pe lângă om, fără să li se trezească pofta cea dușmană. Omul, cel mai mareț dintre făpturi, e cel ce se înjosește mai mult prin urătenia poftelor sale de a face rău, prin neînțeleșul firii sale de-a distruge tot ce-i pământesc și divin.

Această groază și desgust de om o mărturisește manuscrisul.

* * *

Dacăș avea locul odihnei într'un cuib de viperi, ar trebui oare să fiu mai puțin înflorat, decât purtându-mi pașii printre semenii mei?

Azi am fost în piața sclavilor. Tinereța și dorul de viață mă scot din văgăuna întunericii unde mă alungă teama de moarte. Am privit sutele de fețe mohorâte ale sclavilor și le-am văzut frunțile descrescându-se când m'au zărit pe mine cu semnul cel disprețuit. Ei n'au decât un stăpân ce poate fi lingușit și câștigat, târându-te și sărutând praful urmelor sale. Eu am o lume de stăpâni, o lume de firi ciudate și învrăjbite, ce nu pot fi lingușite și câștigate deodată.

Sunt privit de o mie de ochi, ce ard în cele mai neînțelese poftes și unuia trebuie să-i râc; iar altuia să-i plâng; unuia să-i dansez; iar celuilalt să mă bocesc în același clipă și în același loc. Cel mai puternic monstru, atotpretutindeni, atotvăzător, îmi urmărește odihna, îmi numără ceasurile scurte de liniște și-mi cere răscumpărarea lor cu prețul înfloratelor zile lungi pline de teama morții. Simt înainte-mi,

în urmă-mi, deasupra mea și în măruntaele pământului, acelaș dușman, acelaș ochiu sfredelitor, acelaș monstru plin de poftes, ținându-mă în ghiarele amenințării și stăpânirii sale. Nici visele nu mi le lasă, nici ele nu-mi sunt scumpe, căci nu pot să-mi închidă poarta gândului, înflorat de ceasul neașteptat al morții.

Trec pe lângă vre-unul obosit de griji și zăresc în privire-i o mânie neînțeleasă a răsbunării. Mă opresc și vrea să mă ucidă în loviri și numai teama de prea multă zăbavă sau poate firea-i schimbăcioasă mă scapă de moarte.

Am întâlnit un grup de tinerețe. De departe am încercat să scap privirii lor, dar prea târziu. Legându-mă de un stâlp, au început cu mine un joc rău: ținându-mi corpul cu dibăcie, mi'au aruncat cu pietre și apoi pierindu-mi conștiința m'au dus la un râu, mi-au spălat rana, mi-au dat să mânânc, mi-au întins zece sesterii, lingușindu-mă.

De ce oare aceasta ciudată fire de demoni și spirite bune?

Am fost într'o casă de plăceri. Sunt tânăr și frumos. Sunt dornic de viață. M'au răsfățat și apoi bătându-și joc de mine, m'au alungat în stradă.

Întâlnii un cerșitor la o răspânte de drum. Era puternic și fățarnic. Era dintr'aceia, cari cerșesc în orașe și jefuesc în locurile neumbrate. Văzându-mă sigur, m'a desbrăcat de hainele-mi sărace și apoi m'a alungat cu ocării. Și zile de-a rândul m'am temut să-mi arăt îndoita rușine. Vremea a învățat pe om să-și ascundă și trupul și firea; iar dacă vre-unul s'arată în goli-ciunea naturii e disprețuit și pedepsit. Cel ce își acopere mai adânc obrazul cu ceară, e cel mai res-

pectat. Fărniciii sunt învidiați și lingușiți pentru manierele lor.

Căzând de foame, priveam, dacă nu s'ar fi milost vit un filosof, ce caută liniște și înțelepciune în sânul naturii, să m'adune și să mă îmbrace.

De zile, el mă hrănește. E sărac, dar binecuvintează curățenia sărăciei. E simplu și înțelept. Și dacă eu isbucnesc în cuvinte grele împotriva sorții, mă mângăe, și mă muștră:

— Nu încerca să măsoari adâncimea mării cu degetul. Nu încerca să iscodești răul și blestemul ce ne vine dela fire! E taina adâncă a lucrurilor de a fi așa cum sunt. Astâmpără-te și nu cerceta isvorul neînțeleșului. În aceasta constă fericirea și pentru aceasta n'o putem câștiga.

— Un filosof își găsi într'o zi casa prădată și pe ce-i ce îi erau dragi uciși. A început să râdă cu hohote; iar când l'au întrebat ce-i din jur pentru-ce această necinste a celor morți, ce le răspunse: „Eu nu cinstesc decât legea sorții; iar când n'o înțeleg, mă feresc să mă umilesc cercetând-o. Clipesc șiret din ochi, ca și când i-aș fi pătruns misterul. Omul n'are altă răsunare față de atotputernicia totului, decât râsul de complice. Să ne credem și noi călăi, împreună cu soarta ce lovește și să ne ferim de-a ne crede victime urmărite, căci atunci nu ne rămâne decât plânsul și umilința. Să ne ridicăm capul cu nepăsare sub loviturile vremii“.

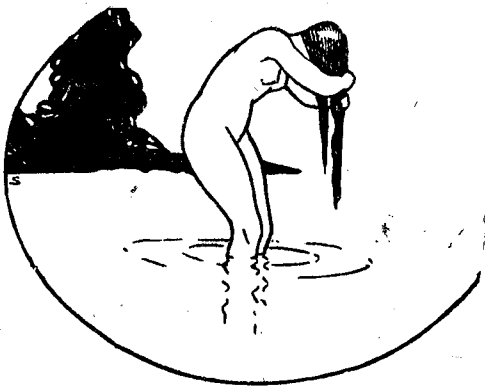
— Așa le vorbi filosoful celor din jur și mulți îl stimară; iar alții îl huiduiră ca vorbind contra ferii bune a omului.

— A fost dus mai târziu înaintea judecării poporului și acesta îl osândi, căci răspândește învățături vătămătoare și cari necinstesc numele de om.

— Dar judecata poporului să nu te înspăimânte — îmi vorbi mai departe binefăcătorul meu. Oamenii s'au făcut vrednici de dispreț, prin așezămintele lor fărnice. Au săvârșit atâtea crime și atâtea neghiobii, încât nu ne mai pot supăra credințele lor. Orice faptă isvorată dintr'o judecată a mulțimii e un monstru. Numai oamenii singuratici pot să creeze lucruri vrednice de mândria omenească. Indată ce ai o mulțime, ai creat pe cea mai stupidă și cea mai feroce dintre fiare. De acela înțeleptii fug de mulțime și caută singurătatea liniștită. Aici nu va fi îmboldit de firele rele și-și

va uita de fărnicia învățată afară în lume. Va fi singur cu zeii și va fi bun. Nu va fi silit să se rușineze de oameni și nu va fi jertfit unei credințe sau glume neroade a omului.

— Pe vremuri în Sparta era o lege, care poruncea să fie uciși toți ce-i ce se nășteau diformi și grotești. Ei nu cunoșteau mila ce îi-o însuflă cel slab și vrăjmășit de fire. Legea îi oprea să întindă mâna celui încovoiat de greul zilelor. Legea îi învăța să disprețuiască pe cei diformi și blestemați de naștere. Adorarea frumseții și formelor perfecte era singura virtute vrednică de amintit în cetate. Frumosul era fapta bună, înțelepciune și virtute. Frumosul era rang, cinste și avere. Frumusețea era bărbăție, credință și nemurire. Urâtul era păcatul, blestem, lașitate și dispreț. Un corp urât poartă un suflet fără avânturi și fără dragoste. Cel diform e vred-

nic de dispreț și pierzanie. Nu va aduce nimic omenirei, căci nu poartă nimic din frumusețea firii după care aspiră omenirea.

— Așa cugetau Spartanii. Așa cugeta atunci o lume! Nebunia și prostia omenească îmbracă forme ciudate.

— Azi se dă preț sângelui. Cel cu vre-un strămoș strălucit va fi cinstit ca și înaintașul său, deși va fi vrednic de dispreț.

— Învață-te să disprețuești pe oameni, căci întotdeauna s'au arătat nepricepuți și neghiobi. Nu te teme de atotputernicia lor, tu osânditul mâinii lor, căci e mai demn să râzi ca acel filozof de răutatea firii, decât să te înfiori înaintea ei.

Astfel mă îmbărbăta și muștra acel prieten, dar în mine stărula încă sângele tinereții, adâncă urmă a vieții, care ne învață lașitate și fărnicie, pentru a nu fi răpuși de moarte. Dorul de viață și tinereța

te umilesc și îți rănesc mândria de teama nimicirii lor.

Și cu toate acestea înțelepciunea bătrânului filosof îmi era dragă. Cei fericiți n'au lipsă de înțelepciune, căci fericirea e simplă. Numai cei chinuți de soartă o caută și o cheamă printre tânguirile lor. Înțelepciunea e otrava binecuvântată, ce ne amordește ființa, învăluindu-ne privirea în beția minciunii. Ea e băutura înșelătoare, pe care o disprețuiesc cei sortiți în bunuri și plăceri. Visele ne sunt dragi când ne îndeplinesc dorințele neajunse la lumina zilei. Și totuși cine ar schimba o zi albă cu beția visului. Înțelepciunea o căutam doar pentru-că suntem lipsiți de dorul zilelor binecuvântate.

Intr'una din zile bătrânul filosof îmi zise: „Am ghicit că îmi iubești copila și ea te iubește de-asemenea. Vreau să vă binecuvintez iubirea.“

Cuvintele lui m'au nimit și mi-au displăcut totodată.

— Bunul meu stăpân, îi zisei, gândurile mele n'au îndrăsnit să se ridice vre-odată până la copila ta. Sunt lucruri, pe care nu le atingi, ci plecându-ți privirea cu umilință, le ridici mai sus decât ai încerca vre-odată să îndrăznești să ceri sorții.

— Copila ta e pentru mine tot ceia-ce ador, pentru-că e de neajuns și neînțeles. Icoana ei dac'o am în suflet, e închisă în altarul conștiinței mele și nici odată n'am prihănit-o, măcar cu gândul.

— Eu sunt un blestemat de soarte, un lepădat de lume; iar ea este aleasă între cele mai de seamă. De ce vrei s'o umilești coborând-o la mine. De ce vrei să mă umilești, silindu-mă să-mi profanez altarele credinței.

Bătrânul râse cu bunătațe: „Și în mintea ta stăruele ca și'n cei mulți umilința ce necinstește pe om. Dacă Zeii ne-au creat asemenea lor, noi ne-am înjosit, rușinându-ne să ne arătăm tot atât de demni și mândri ca și cei ce ne-au creat. Umilința e dată dobitoacelor și nu celor ce hrănesc Zeii, schimbându-și-i și înlocuindu-i după plac. O soartă nebună ne arată lumina; iar noi ne temem să ne folosim de dărnicia ei, simțindu-ne nevrednici de această milostenie. Dar soarta ne este datoare cu daruri, dându-ne viața. Să-i stoarcem comorile fără umilință și să nu ne credem furi, ci stăpâni ai ei. Grecii au o anecdotă ciudată; iar Aristophan zice că-i anecdota vieții: „Un fur găsindu-se într'o vie, fu

văzut de departe de pasnicul ei. Furul, care nu luase nici un strugure, se gândi că nu va fi crezut nevinovat și deci nevoind să sufere pe nedrept, începu să fure din via bogată“.

Aristophan o comentează cu ironia lui sarcastică: „Via e viața. Paznicul e moartea ce va să vină. Pe toți ne așteaptă cu toate-că vom cerca să-i arătăm că nu ne-am folosit de darurile ei. De ce atunci să nu ne încărcăm brațele cu strugurii plăcerilor? Fi-vă osânda mai mică pentru ce-l ce va fi băut mai puțin din păharul plăcerilor?“

— Astfel și tu fiul meu — continuă bătrânul filosof — gândește-te, că ești pentru o clipă stăpânul viei și că paznicul ei e departe. Ce-ți pasă dacă va veni odată să-ți ceară socoteala. Asta-i doar treaba lui, iar a noastră e cea a culesului de plăceri.

Și chemând pe Vena, pe fiica sa, mi-o aruncă în brațe: iar aceasta se lipi de mine și îmi surâse. Era în tîia clipă după ani când am zămbit și eu. Uitând grija zilei și morții, m'am dat dragostei și fericirii. Am simțit-o bună și iubitoare, senină și nebănuitoare în dragostea ei, pe care o credea veșnică. Culcându-și capul ei dulce pe brațele mele, mă privea cu ochii deschiși mari și strălucitori de fericire. Iar eu cercam să-mi stăpănesc inima, ce bătea nebună la o fericire atât de covârșitoare pentru biata mea viață menită doar durerilor.

Și apoi iarăși veni fiara: omul, să destrame cu mâini brutale, fericirea noastră abia începută.

Un prietin al părintelui meu decuma, un ciuic îmbătrânit în petreceri și rele, se îndrăgosti cu patima urâtă a bătrâneții de Vena. Găsind-o singură încearcă să-i răpească dragostea, când eu, neștinând seamă că numai sunt om și n'am dreptul de-a ridica brațul asupra celor ce stau sub lege, îl isblui cu pumn de fer în cap și-l ucisei pe loc. Ingrozit de fapta mea nebună stam pierdut; iar un cersitor intrând după milă mă văzu și descoperindu-mi fapta alergă s'o divulge mulțimii..

— Un osândit de lege și scos din rândul oamenilor să încerce să ucidă, el care poate fi ucis de oricine, servit placului mulțimii. Să ucidă, el care-și cerșește viața din mâinile tuturor, dela cel mai umil sclav, dela cel mai stârpit și mai laș.

Așa murmura mulțimea ce mă înconjurase.

Răsbunare. Să-l ucidem! Să-l aruncăm fiarelor!

Iar unul ridicându-se dintre ei, le zise:

— Să-l ucidem? Dar el ne-a fost întotdeauna servit și l'am putut ucide eri ca și astăzi. Ne-a fost întotdeauna la picioare și oricine și-a putut șterge murdăria încălțămintelor pe fața lui. Altceva ne trebuie nouă. Vre-un joc înfiorător. Vre-o născocire uimitoare să ne facă să petrecem. Il vom ucide mâine, dar să ne distrăm pentru astăzi.

Și apoi tot acesta continuă:

— Să-l îngropăm de viu. Nu va mai putea să muște. Il vom pune-podoabă vie în Piața sclavilor. Vre-un filosof îl va întrebuița drept scaun, pledând elevilor săi. Alții vor veni cu noi născociri glumețe și vom petrec de minune.

Plebea primi cu entuziasm această propunere grozavă. Mi-au săpat groapa adâncă până în gât și apoi au început să mă acopere cu pământul greu și umed. A fost cel mai grozav chin pe care l'ar fi putut născoci vre-odată. Pământul mă strângea mai puternic decât cele mai strânse și uriașe lanțuri. Pe piept simțeam un munte de plumb; în trup m'ci ace reci și ascuțite. Capul mi-l simțeam ca strâns în-

tr'un cerc de fier incandescent. Mă umplea o greață stupidă și amară. Cercam să țip, să urlu, dar cuvintele îmi erau sugrumate de greul himei. Rospiram repede și dureros. Ochii mi-i simțeam umpluți cu sângele ce svâcnea nebun. Nu vedeam decât figuri roșii, demoni răi jucând de-asupra flacărilor de foc neîncetat. Iar durere stăruia cu fiecare clipă mai sălbatică, mai de nesuferit. Cercam să-mi mișc corpul și neputința de mișcare nu se părea mai dureroasă decât oricare alt chin omenesc sau din alte lumi. În mine, gândul, voința urlau și îmi porunceau scăparea; iar corpul se opunea. Și atunci din nou țipa blestemul gândului să rup acest lanț al durerii, și neputința corpului îl întărâta. Această luptă a neputinții îmi măcina creierii; iar gândurile și voința fără stăpân se învăteau într'un joc macabru. Simțeam cum mi se risipește eul, cum mi se distramă gândurile. Acest joc chinuitor mi se resfrângea pe față, ca chipul unui om într'o apă clară. Plebea hohotea nesimțitoare la această luptă a nebuniei și morții. Unii săltau peste mine, alții asmuțeau câinii, cari lătrau întărâtați și speriați.

Până târziu noaptea dură acest joc.

Pierzându-mi conștiința, m'am trezit după zile scăpat și adăpostit într'o pădure, îndepărtată de blestemul omului.

O NOUĂ INFĂȚIȘARE A GRAZIEI DELEDDA

de MARCEL ROMANESCU

Scriitoarea italiană, ce și-a asigurat un nume în literatură prin legătura indisolubilă cu pământul Sardiniei, și-a schimbat zarea în ultimul ei roman, *La fuga in Egitto* (Treves, Milano). Geutatea ce-o întâmpină un scriitor în asemenea împrejurări constă în găsirea unui raport intuitiv între inspirația proprie și materia nouă, raport pe care trebuie să-și ridice noua clădire. Scriitorii mari, cari au parcurs lumea patimilor omenești și pentru cari acea lume de sentimente numai conține taine, prind îndată acest raport, ba aș zice că nici n'au nevoie să-l constituie, fiindcă e închiegat gata. Totul consistă pentru ei în regăsirea și aplicarea lui. În aceasta stă origine mulți-

plicității uimitoare de care dau dovadă marii creatori. Cercetând din ochii toată scara sentimentelor, se opresc pe-o treaptă ca să dea viață unor figuri cari, luate în parte par opuse, dar se integrează în obârșia misterioasă a creațiunilor. Iată de ce te'ntrebi adesea cum unul și acelaș scriitor poate să-și populeze cărțile cu personaje atât de osebite, să-i adune din patru stihii ca să-i facă să trăiască, în acel spațiu mic, comedia efemeră și totuși nemuritoare a vieții. Explicația e că cerul și pământul în care sânt situate expresiile acelea de viață, erau *dinainte* în sufletul creatorului, așa încât ele se mișcă supuse la porunca lui.

Intorcându-mă la cazul Graziei

Deledda, nu e de mirare ca, în ultimul ei roman, aderența perfectă dintre materie și stil — ce a făcut din *Elias Portolu* sau din *Incendio nell'uliveto* adevărate capodopere, — să fie puțin știrbită. Dificultatea ce se prezintă scriitoarei era într'adevăr nouă: pe când în romanele precedente, cu subiecte sarde, raportul de care vorbeam mai sus se afla chiar la obârșia inspirației, iar sforțarea scriitoarei sta numai în progresiva aprofundare psihologică a aceluiaș material, ultimul roman, problema era găsirea unui raport nou și frământarea lui până la desprinderea unui isvor emotiv pur, fără de care nu se poate stabili acea simpatie lăuntrică profundă între intuiția artistului și conținutul operei.

Sardinia, cu pasiunile eroilor ei, păstori, țărani, femei și tot peisagiul în care se scaldă aceste figuri, — toate acestea le avea Grazia Deledda în casă sau în apropiere, sub ochi; le cunoaștea taiele, tendințele sufletești, chiar cele mai ascunse. Amintirile îi erau de-ajuns. Scriitoarea le evocase întâi cu un belșug de impresii aproape romantic, adeseori cu un cearcăn sinistru, pentru ca să ajungă apoi la nodul psiholoc, la taina delicată ce se ascunde discret în orice suflet. Acel nod psihologic era desfăcut și explicat cu grija de adevăr ce îndruma intuiția scriitoarei. Criticii rămâneau înmărmuriți văzând cum mâinile slabe ale unei femei puteau să scurme cu subtilitate atât de pătrunzătoare și, totodată, viguroasă, ungherele cele mai necunoscute ale unor conștiințe nepătrunse. Clipe de entuziasm nemărginit, când Deledda fu salutată ca cea mai mare scriitoare italiană. Nimic nu scăpa privirii sale ascuțite și harnice: nici-o cută a sufletului, nici sensul celui mai simplu gest. Și când te gândești că acea grijă de adevăr se reflecta într'un stil spontan și robust, lipsit de orice complezență descriptivă, de orice lux coloristic, gol și simplu ca viața, — pricepi ușor mărimea unei artiste care, într'o epocă literară, făcută mai mult din imitații străine, reușise să-și creieze o personalitate așa de puternică în Italia.

Scriitoare neliterară, într'o vreme când literatura italiană curgea în jghiaburi de toate soiurile d'annunziene, simboliste, decadente sau erotice; povestitoare simplă, distinctă, calmă într'o epocă de exhibiționism; artistă sănătoasă, sobră,

obiectivă, într'o vreme de mistică nesănătoasă, — Deledda se înalță ca o stavilă împotriva vremii sale, contrazicând-o și oprind-o parca în loc. Nici un scriitor italian de astăzi n'a simțit o nevoie mai adâncă, o capacitate mai mare în contopirea mediului cu persoanele, a pasiunilor cu peisagiul într'o puternică unitate de viziune. Deledda este o scriitoare de rasă, chiar în romanele cu monotonie aparentă, ce i-au adus critici severe.

În ultimul roman, afară de nouitatea mediului — căci acțiunea se petrece pe malul Adriaticei — trebuie notată psihologia eroilor, cu totul diferită de personajele obișnuite ale romanelor și povestilor Graziei Deledda. Până aci, elementele de rasă, ierarhia socială și rânduiala familiei erau de origine sardă; mediul modela figurile și dezvoltarea lor psihologică, dând acțiunii un ton sever și primitiv, uneori dramatic. În ultimul roman și, în parte, chiar în penultimul, *La danza della collana*, eroii nu mai sunt supuși acestor legi, mediul nu-i domină; ascultă numai de ei înșiși, de instinctele lor proprii. Numai profesorul pare că se supune unei datorii de împlinit, pentru ispășirea unui păcat străvechi, deși această datorie nu se împlinește prin fapte directe, încât el apare mai puțin ca om de voință, decât ca victimă a unor situații străine lui și pe care încearcă să le rezolve cum poate. De fapt, e un nenorocit. După patruzeci de ani de slujbă, rămas singur, fără rude și fără iubire, e atras de invitația unui fiu adoptiv, fugit de acasă din copilărie și care s'a îmbogățit luând în căsătorie pe o văduvă bogată. Bătrânul observă cărând că fiul nu e credincios soției nici în casă, nici afară din

casă. În casă, e o servitoare, Ornella...

Dar ceea ce interesează nu e urzeala romanului, cam înceată și cam încurcată pe alocuri, ci eroii cari o descurcă și mai ales, Ornella, fată dominată de instincte și sentimente vulgare, dar răscumpărată de aureola maternității. O figură de copilă, Ola, nepoata profesorului, înveselește prin naivitatea ei proaspătă primele și cele mai frumoase pagini ale cărții, ce începe cu o delicată idilă melancolică. Apoi, tristețea morală a casei tulbură adânc pe bătrân, care pleacă luând cu el pe Ornella, gonită și însărcinată, ca să se așeze într'o villă, unde se mai întâmplase un păcat întunecos și unde bătrânul vrea să-și ispășească greșeala tinereții, creindu-și o datorie mai puternică decât puterile sale, — până ce într'o noapte, tânăra femeie fuge cu copilul înfășat în scutece, să-și caute pacea într'un colț necunoscut al Apeninilor.

Analogia biblică a fugii în Egipt poate să pară voită și întrucâtva forțată. Dar scriitoarea italiană a știut să treacă ușor peste această dificultate și peste multe altele. Lăsând la o parte înțelesul ascuns al intrigii, preocupările morale ale profesorului și anumite lungimi ale povestirii, ceea ce mi place mai mult sunt viziunile senine ale mării printre delicate notații de peisaj și frăgezimea veșnic nouă a sentimentelor. Dar, izolând astfel fragmentele de urzeala faptelor, ca să te bucuri de limpezimea lor fermecătoare, riști să le faci să piardă grația melancolică ce le învăluie. Și mai rău e să te apuci să raționezi despre ele, înarmat cu cuțitul de disecție.

A ÎNEBUNIT DOMNUL NOTARĂȘ

de DRACONARIUS

Mă dusesem în sat la Mălinești să cumpăr un cal.

Era o căldură nesuferită de vară și obosit cum eram de drum, făcusem vre-o zece kilometri pe jos, mă așezai la umbra unui nuc bătrân, în fața cârciumei din sat și așteptam să sosească la cârciumă omul meu, cel care avea caii de vânzare și după care trimisese la câmp pe un băiat.

Până una alta, mă trântisem pe iarbă cu fața în sus și priviam așa în neștire ceriul albastru fără o pată de nor. Era cât pe aci să așipesc, când mă trezi un glas spăriat:

— Lele crășmăriță, lele crășmăriță...

În ușa crășmei, o femeie mai trecută de vârstă, ținându-se cu o mână de usciorul ușei, își vârâse capul pe ușe și chema pe crășmăriță.

— Da ce-i tu Saveta? — întrebă cea căutată apărând de după tețgheaua de lemn de brad.

— Maică Doamne, apără-ne și ne păzește! D'apoi n'ai auzit? Facu-mi cruce... — Începu să torăie pe nerăsuflete femeia cea străină, însoțindu-și vorbele cu gestul sfintei cruci, măsurat cu un gest larg la frunte și umeri.

— Ce să aud? se grăbi să întrebe curiosă, crășmărița.

— D'apoi c'o „bolonzit“ notarășu.

— Cum, notarășu?

— Da, da, notarășu acela care o vint astăiarnă la noi în sat, a bolonzit. Maică Precistă nu ne lăsa... Începu femeia să se tânguiască.

Eu stăteam și ascultam nepăsător, ca unul care nefiind din satul acesta, n'aveam dreptul să mă amestec în vorbă.

Mai sosiră la cârciumă și alte femei, ba și câțiva bărbați. Lelea Saveta ținu să-și repete vestea pentru fiecare în parte.

Intr'un târziu un bărbat o întrebă așa într'o doară:

— Dar cum îi? Ce face?

Apoi din sporovăielile lor aflai, că lelea Saveta sta vecină cu casa comunală și cum notarul comunei era neînsurat, tot lelea Saveta îi grija casa și masa. Astăzi după ce curățise lelea Saveta în camerele notarului și tocmai se pregătea să dea mâncare la doi porci pe cari îi ținea, cu învoiala notarului, în cocina din ograda casei

comunale, pe când se apropiase de ogradă. a văzut -- apără-ne Doamne, și ne păzește, și nu ne lăsa, Maică Precistă, la rău — zic a văzut pe domnul notarășu suit sus pe coperișul oblu al cotețului de porci, culcat pe coperiș. Și era îmbrăcat așa, că n'avea pe el nici cămașă. Măinile le ținea încrucișate pe piept, ca un mort și pe cap își pusese buruienii, brusturi sălbateci cu foaia mare și lată.

— Apoi aci trebuie să facem ceva, — interveni acum în vorbă primarul satului, care sosise și, el chemat în grabă de o femeie.

— Doamne păzește, — își făcu cruce lelea Saveta, — dar cine să se apropie de el, că doară necuratul l'a dus acolo pe vârful cotețului.

— Să facem, dar ce să facem? se întrebă nedumerit ajutorul de

primar, apoi întorcându-se spre un vlăjgan mare și îndesat, îi spuse:

— Măi Simioane, tu ai fost îngrijitor la casa de nebuni din Sibiu, tu trebuie să știi ce-i de făcut acum.

Toți se întoarseră spre Simion.

Acesta, flegmatic ca un urs leneș, se scărpină după ceafă, dădu nepăsător din umeri și spuse:

— Apoi, ce să facem? Să'l stropim cu apă rece, că la Sibiu așa făceam.

Nici unul din cei prezenți nu găsiră o soluție mai fericită, așa că propunerea lui Simion fu primită cu aprobări unanime. Această propunere mai fu complectată cu părerea lelei Saveta, ca să se pună în apă și o lecuță de tămâie și apă sfințită.

Așa primarul, ca mai marele satului, împărți ordine și în curând doi bărbați plecară și se întoarseră cu un clubar mare plin cu apă rece din părau.

Tocmai când erau să plece spre casa comunală, sosi în grabă găfăind și lelea Saveta.

S O A R E L E

de Z. SANDU

răsări pe creasta pleșuvă a muntelui, împurpurând zarea fumurie a nemărginirilor. Marea trezită deschise mii și mii de mici ochi scilipitori ca argintul stelelor. Uneori scilipirile se inrumeneau înfățișând marea ca un uriaș lan în jocul macilor gingași.

Goborții spre mal. În răcoarea aromată a tușișului de lămâi, noaptea zăcea în agonie. Ii simții ultima răsujlare...

Răzimat de ușa gândurilor ascultam cântarea primăverii. Se desprindea din văzduhuri fără țărături, înfiripată gingaș din murmur înăbușit de unde, din albastrul întunecat al cerurilor, din frăgezimea florilor înlăcrimate și din șopotul veselei al izvoarelor tinere.

Ori poate tăriile răspundeau cu harfele de argint ale îngerilor simfoniei pământului trezit la nouă viață...?

Cântarea se jurișă caldă, mângâitoare în răcoarea tușișului de lămâni și-mi amintea de visările senine ale copilăriei, de blândețele desmerdări ale mamei, de surâsu-

rile înflorite ale fericirilor fugare din zarea tinereții, picurându-mi pe altarul inimii, a inimii mele rănite, mirul tămăduirii...

Și în valul de armonie îngerească a parfumatei primăveri, sufletul îndoielnic, ieși pe prispă și suspină...

Inima îndurerată îl întrebă cu adâncă închinare:

„De ce suspini soarele meu? Uite, împărăția ta e numai floarea fericirii!“

„Și cum să nu mă tângui?“ grăi înlăcrimat sufletul. „Ori nu surprinzi în geana zărilor de miază-noapte ființa dușmanilor neîmpăcați? Ei își aruncă umbrele peste zidurile împărăției mele de acum. Suflarea lor de ghiață îmi va ofili surâsul florilor, izvoarele prinse în lanțuri vor amuți, codrii desfrunziți de mângâierile cerului se vor întuneca la față, iar eu asemenea unei frunze moarte voi rătăci prin vrăjmășia vânturilor, pe cărările pustii ale uitării...“

Și inima rănită își grăi suspinând: „Sărmanul meu soare! El n'are bucuria clipei!“

— Stați, stați oameni buni, — apoi scoțând de sub șorț o sticlă, o destupă și stropi în ciubăr, în formă de cruce, câteva picături din apa sfințită la Bobotează. Se întoarse apoi spre oameni și spuse tainic:

— E tot acolo. Așa cum l'am lăsat. Numai să grijii să nu sară la voi.

Acuma plecară toți spre cesa comunală. Intre timp, se adunase tot satul. Erau acolo femei, bărbați, copii, de toate vârstele.

Cum n'aveam ce face, mă lua și eu după ei.

Casa comunală era abia la câțiva pași de cârciumă. Intrarea în primărie era prin stradă, iar poarta ogrăzii da în spre un maidan cu bălți, unde pășteau găștile satului. Casa comunală era ridicată pe un fundament mai înalt iar ferestrele cari dau în spre ogradă erau înalte la vre-o trei metri dela pământ. Dedesuptul uneia dintre ferestri era coperișul aproape plan al coteșului cu pricina. Ograda era îngrădită de jur împrejur cu un gard înalt cu streșină. Nu se vedea nici țipenie de om. Bineînțeles afară de notar, pe care îl văzuse și eu, exact așa cum îl descriesese lelea Saveta. Fața nu i-o putui vedea, fiind acoperită cu o batistă verde, probabil buruienile de cari pomenise dumnea ei.

Poporul se strecură prin cancelarii, într'o mușenie desăvârșită, apoi primarul făcând semne celor cari purtau ciubărul cu apa, în care se stropise și apă sfințită, se apropie de fereastra ce da înspre ogradă deasupra coteșului și deschise cu multă precauțiune fereastra. Apoi cu o smâncitură repede, cei doi turnară apa rece din ciubăr pe corpul gol al notarului.

Acesta surprins brusc de scaldătoarea atât de neașteptată, sări ca ars și acuma îi putui vedea și fața.

Primarul și tot poporul speriați și înfricoșați de eventuala reacție a nebunului, fugiră înspăimântați în uliță și de acolo în toate părțile.

Rămăsesem în cancelarie eu singur. Fața notarului mă pironise pe loc. Fiindcă prea curajos nu eram nici eu și nici prin gând nu-mi trecea să stau față în față cu un nebun, dar prea îmi era cunoscută figura lui și o curiozitate muierească îmi împietrise picioarele pe loc. Apoi deodată îmi sări un gând pe limbă și strigai plin de veselie:

— Dionisie! Ce-i cu tine, Dionisie?

Uitasem, că am în fața mea un nebun furios.

Dar se vede, că și nebunul uitase, că el e nebun, deoarece din înfuriat, fața sa se schimbă într'o schimonositură de răs plin, cu hohote.

— Tu? Tu, aici? Dar ce cauți aici?

Îmi fu foarte greu să mă conving, că notarul nu-i nebun, atunci când trecuse impresia momentană și revenisem la starea normală de om singur aflat în fața unui nebun.

Dar mai apoi m'am liniștit repede,

deoarece notarul, un prieten bun al meu de pe vremea când eram amândoi prizonieri într'un lagăr din Rusia, îmi dădu curând dovezi, că-i în toate mințile și n'am motive să-mi fie teamă de el.

A doua zi — după un chef monstru — m'a însoțit în plimbare la gară, făcându-mă atent la despărțire:

— Și așa, așa, dragul meu, să te păzești să faci băi de soare prin satele noastre.

BUTOIEȘUL

de GUY DE MAUPASANT

Jupânul Chicot, hangiul de la Epreville, își opri trăsura înaintea fermei mamei Magloire. Era un sdrăhon de patru zeci de ani, roșcovan și burtos, și trecea drept un mare șiret.

Își legă calul de stâlpul porței, apoi intră în curte. Avea el un pământ, învecinat cu al bătrânei, la care râvnea de multă vreme. Incercase de peste douăzeci de ori să-l cumpere, dar mama Magloire refuzase cu încăpăținare să stea de vorbă.

— Aici m'am născut, aici voi muri, zicea ea.

Acum o găsi curățind cartofi. Bătrână de șaptezeci și doi de ani, ea era uscată, sbârcită, adusă puțin de spate, neobosită însă ca o fată mare. Chicot o bătu cu prietenie pe umeri, apoi se așeză alături pe scaun.

— Ei! mămuco!... și sănătatea, mereu bună?

— Nu prea rea, și dta, jupâne Prosper?

— Ei, ei, câteva junghiuri, fără astea toate ar merge strună.

— Așa, cu atât mai bine!

Și ea nu mai zise nimic. Chicot o privia făcându-și lucrul. Degetele ei strâmbe, noduroase, tari ca niște cângii de rac, prindea ca niște clește cartofii pământii dintr'o coșarcă, și îl întorcea repede, scoțând lungi panglici de piele sub lama unui vechiu cuțit, pe care îl ținea cu cealaltă mână. Și când cartoful devenia în întregime galben, ea îl arunca într'o găleată de apă. Trei pui îndrăzneți veniau unul după

altul până sub fustele bătrânei să adune cojile, apoi se întorceau fugind, purtând în ciocul lor prada.

Chicot părea stingherit, nehotărât îngrijorat, cu ceva care-i stătea pe limbă și nu voia să iasă. În cele din urmă, se hotărî:

— I-a spune, mamă Magloire...

— Cu ce vă pot fi de folos?

— Da' ferma asta, tot nu vrei să mi-o vinzi?

— Despre asta, nu. Nu vă mai gândiți. Am zis, am zis, nu mai reveniți.

— E treaba că am găsit un mijloc să ne mulțumescă pe amândoi.

— Care?

— Iată-l. Dta mi-o vinzi, și apoi o păstrezi pentru dta cu toate astea. Dta nu ești amestecată cu nimic. Urmărește ce-ți spun.

Bătrâna se opri din curățitul legumelor și fixă asupra hangiului ochii săi vii sub pleoapele-i sbârcite.

El reluă:

— Mă explic. Eu îți dau în fiecare lună o sută cinzeci de franci. Auzi bine: în fiecare lună eu îți aduc aici treizeci de patace de câte cincii franci. Și pe urmă nu se schimbă nimic, nimicuta; dta rămâi în casa dtale, dta nu te îngrijește de mine, nu-mi datorește nimic. Dta nu faci decât să-mi lai banii. Ce zici, te învoești așa?

El o privia vesel, cu o mare fericire zugrăvită pe chipu-i.

Bătrâna îl privia cu necredere, căutând înșelătoria. Ea întrebă:

— Asta e pentru mine; dar pentru dta, ferma nu v'o dau.

El reluă:

LITERATURA PERSANA

— Nu te năcăji așa. Dta vei rămâne aici atâta cât bunul Dumnezeu te ve lăsa să trăiești. Ești la dta acasă. Numai că îmi vei da la notar o mică însemnare pentruca după dta ferma să fie a mea. Dta copii n'ai, decât câțiva nepoți, la care nu îi. Îți convine? Îți păstrezi avutul cât trăiești, iar eu îți dau treizeci de patace de câte cinci franci în fiecare lună. E numai câștig pentru dta,

Bătrâna rămase surprinsă, neliniștită, dar ispășită. Ea agăugă :

— Eu nu zic nu. Vreau numai să mă mai gândesc la treaba asta. Mai vino să vorbim de ea în cursul săptămânei viitoare. Îți voi răspunde atunci de cum am chibzuit eu.

Jupânul Chicot plecă, mulțumit ca un rege care a cucerit un imperiu.

Mama Magloire rămase pe gânduri. Noaptea următoare nu dormi. Timp de patru zile ea avut febra nehotărârii. Mirosea ceva necurat în această afacere, dar gândul celor o sută cincizeci de franci pe lună, a acelu frumos argint sunător, care urma să vină să i se scurgă în șorț, căzându-i ca din ceruri, fără să facă nimic, o chinuia de dorință.

Atunci merse, căută pe notar și îi povesti întâmplarea. El o sfătui să primiască propunerea lui Chicot, dar cerând cincizeci de patace de câte cinci lei, ferma valorând pe puțin șasezeci de mii de lei.

— Dacă dta mai trăiești cinsprezeci ani, spunea notarul, el nu va plăti în chipul acesta decât patruzeci și cinci de mii de franci.

Bătrâna se cutremură la perspectiva celor două sute cincizeci de franci pe lună; dar mereu neîncredătoare, temându-se de mii de lucruri neprevăzute, de șiretenii ascunse, ea rămase până în seară, punând întrebări și neputându-se hotărî să plece. În cele din urmă spuse să i se facă actul și se întoarse acasă turburată, parcă ar fi băut patru ulcele de cidru nou.

Când Chicot veni după răspuns, ea se lăsă îndelung rugată, declarând că nu se învoiește, dar mistuită de teama că el nu va consimți să dea cei două sute cincizeci de franci. În urmă, cum el stăruia, ea își spuse pretențiile.

El avu o tresărire de desamăgire și refuză.

Atunci, pentru a-l convinge, ea începu să-și prețuiască durata probabilă a vieții.

— Eu nu mai am de trăit, de bună seamă, mai mult de cincisăzeci ani. Iată-mă ajunsă aproape de șaptezeci și trei de ani și nu prea sdravănă. Alaltăseară am crezut că mă duc. Mi se părea că mi se goleşte trupul și a trebuit să mă ducă pe sus în pat.

Jupânul Chicot nu se lăsă luat cu vorba.

— Haide, haide, bătrână practică ce-mi ești, dta ești tare ca turnul bisericeii. Vei trăi pe puțin o sutăzece ani. Dta ai să mă îngropi, cu siguranță.

Toată ziua fu pierdută în discu-

CÂNTECE

de MIRZA SCHAFFI

I.

*Spre ceruri inima-mi se-avântă
De când fericirea'și trage
Din visul fericirii tale
Și se întoarce iarăș unde
I-a răsărit întâi 'n cale
A dragostei simțire sfântă.*

*Ca-un isvor care țâșnește
Și se 'nalță nebunatec,
Ca să-și scalde'n soare fața
Dar, domol recade iarăș
Acolo de-unde-și trage viața
Și unde iar puterea-i crește.*

II.

*Își scaldă soarele lumina
În valul nesfârșit al mării
Și apele se 'văpăiază
Și tremură 'n lumina zării.*

*Ca soarele îți scalzi ființa
În marea cântecelor mele
Și toate-și tremură lumina
Când tu te oglindești în ele.*

III.

*Când, odată, poarta 'și va deschide
Paradisul, pentru cei cucernici
Și-atâția oameni își vor teme soarta
Și s'or cutremura-atâți nemernici*

*Numai eu voi sta — din toată gloata —
Liniștit și 'ncredător în mine
Căci pe pământ, aici, deschisu-mi-s'a
Poarta paradisului, prin tine.*

IV.

*Ori unde mă întorc, adie
În jurul meu a ta suflare
Și ori unde îmi port privirea
Tot chipul tău slăvit 'mi-apare*

*În marea gândurilor mele
Dacă apui câte odată
E ca să-mi răsari din valuri
Mai mândră și mai luminată.*

traduse de I. CONST. DELABAIA

țiuni de acelaș fel. Cum însă bătrâna nu ceda, hangiul primi în cele din urmă să dea cei douăsutecincizeci de franci.

A doua zi semnară actul, și mama Magloire pretinse o jumătate de franc pentru cinste.

Trei ani s'au scurs. Buna femeie se purta de minune. Ea arăta, parcă nu îmbătrânise nici cu o zi, iar Chicot despera. I se părea că plătește această rentă de o jumătate de secol, că era mințit, înșelat, ruinat. El mergea din când în când să vadă pe fermieră, cum te duci, în lulle, să vezi dacă grâul e copt pentru secere, în lanuri. Ea îl primea cu o anumită șiretme strecurată printre gene. Al fi z'is că se felicita de ce bine l'a jucat; iar el se urca repede în trăsurică, murmurând:

— Hârca asta nu va mai crăpa!

Nu mai știa ce să facă. Văzând-o, îi venia să o strangleze. O ura cu o ură feroce, vicleană, cu o ură de țaran furat.

Incepu să caute mijloacele.

Intr'o bună zi, el veni să o vadă, frecându-și mânele, așa cum făcuse întâia oară când i-a propus târgul.

Și după ce vorbiră câteva minute:

— I-a spune, mămuco, de ce nu vii să mănânci la mine când treci prin Epreville? Lumea bârfește: se vorbești că nu suntem prieteni și aceasta mă întristează. Știi, la mine, dta nu plătești nimic. Nu mă uit eu la un prânz. Oricând îți va cere inima, vino, fără mofturi, asta îmi va face plăcere.

Mama Magloire nu se lăsă rugată și chiar a treia zi, cum se duse la târg în căruță condusă de Celestin, sluga ei, ea își trase calul fără stingherială în grajdul lui jupân Chicot și ceru prânzul făgăduit.

Hangiul bucuros, o trată ca pe o doamnă, servindu-i pui, cartaboș, cârnați, friptură și slănină cu varză. Dar ea nu mănăca mai nimic, sobră din copilărie, trăind totdeauna din puțină supă și o felie de pâine cu unt.

Chicot stăruia, încurcat. Ea nici nu bea. Refuză chiar și cafeaua.

El întrebă:

— Dar un păhăruț ai să primești.

— Ah, de asta, da. Eu nu zic nu.

Și el strigă din toți plămânii, de-a lungul hanului.

— Rozalie, adă pe cel bun, pe cel mai bun, pe cel care nu se mai află.

Servitoarea apăru, ținând o sticlă lunguiață ornată cu o foaie de viță de hârtie.

El umplu două păhăruțe.

— Gustă aceasta, mămuco, e ceva strașnic.

Și buna femeie se puse să bea așezat, în sorbituri scurte, făcând să dureze plăcerea. Când și-a golit paharu', ea scurse picăturile rămase, apoi daclară:

— Asta, în adevăr, e din cel bun.

Nici nu termină ea de vorbit, că Chicot îi și turnă un al doilea pahar. Ea voi să refuze, dar era prea târziu și îl degustă îndelung, ca pe cel dintâi.

El voi să-i propună un al treilea pahar, dar ea rezistă. El stăruia:

— Vezi dta asta i lapte; eu beau zece, douăsprezece, fără greutate. Merg ca zahărul. Nimic în burtă, nimic la cap; parcă s'ar evapora pe limbă. Nimic nu-i mai bun ca asta pentru sănătate.

Cum ea era tare ispitită, primi dar numai o jumătate de pahar.

Atunci Chicot. într'un elan de generositate, strigă:

— Ei iată, fiindcă îți place, am să-ți dau un butoiș, ca să-ți dovedesc că noi suntem totdeauna o bună pereche de prieteni.

Femeea nu zise nu, și plecă un pic cu chef.

A doua zi hangiul intră în curtea mamei Magloire, apoi trase din fundul trăsuriceii un butoiș legat în fier. După aceasta, el voi să o facă să guste conținutul, pentru a-i dovedi că este aceeași băutură fină,

și după ce băură câte trei păhăruțe el declară, plecând:

— Și-apoi, dta știi, când nu vei mai avea, acolo mai este; numai să nu te sfințești — Eu nu mă uit. Cu cât va fi mai curând gata, cu atâta voi fi mai mulțumit.

Și se urcă în trăsurică.

El reveni peste patru zile. Bătrâna era dinaintea ușei, ocupată să taie pâine pentru supă.

El se apropie, îi zise bună ziua, și îi vorbi deaproape, să-i simtă suflarea. Și recunoscu mirosul alcoolului. Atunci fața i se deschise.

— Imi vei da un pahar de cel fain? zis el.

Și ciocniră paharele de două sau de trei ori..

Dar nu peste mult începu să umble vorba că mama Magloire se îmbată singură. O adunau ba din bucatărie, ba din curte, ba din drumurile din împrejurime și trebuia să o ducă acasă inertă, ca un cadavru.

Chicot nu mai dădea pe la ea, și când i se vorbea de țărancă el murmura, compunându-și o față întristată:

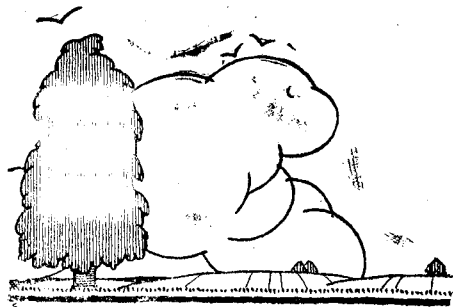
— Ce nenorocire, la vârsta ei, să ia o asemenea deprindere? Ve-deți dv. când ești bătrân nu mai ai puteri: aceasta se va sfârși rău într'o bună zi.

În adevăr, aceasta s'a terminat rău. Ea muri în iarna următoare, către Crăciun, căzând beată în zăpadă.

Și jupânul Chicot moșteni ferma declarând:

— Dacă această țărancă nu ar fi luat darul beției, mai trăia cel puțin zece ani.

Trad. de D. I. C.

CĂRȚI FRANCEZE

de BARBU BRĂDESCU

Jean-Marie Carré. La vie aventureuse de Jean-Arthur Rimbaud (Ed. Plon). — Astăzi, când a apărut o carte conținând datele biografice controlate ale bizarului poet francez, se poate încerca o descifrare a misterului acestei apariții neobișnuite, mai ales că noul biograf a renunțat la tot ce era legendar în biografiile precedente, în special în aceea a lui Paterné Berrichon.

Rimbaud a fost geniul antiliteraturii. Pentru el, scrisul nu era supunerea la o disciplină grea și nobilă, după vechea datină franceză, ci un mod de-a se libera de orice convenție, chiar de aceea cuprinsă în formele literare obișnuite. Temperament suprasensibil și imaginațiv din fire, considera poezia ca o descărcare a firilor exuberante, ca o expresie a disprețului social și la urmă, ca o trebuință de spovedanie într'un joc siblin al inteligenței.

Când găsi în aventura fizică un mijloc mai practic și mai plăcut de liberare din banal, copilul pervers părăsi poezia. Avea caracterul femeilor frumoase și crude, enervat de slăbiciunile celorlalți, gata să descopere ridicolul în orice gest, îndrăgostit de propria sa mânie. Iși disprețuia semenii, căutându-le prietenia numai ca să se distreze sau să-i provoace. În precocitatea sa uimitoare, nu se simțea inferior nimănui, nu găsea tovarăși vrednici să ajungă la geniul său, deși era gata să-l împărtășească oricui. De ar fi fost femeie, ar fi înnebunit cu plăcere felină pe curtizani, fără să se dea. Bărbat fiind, lovea în semenii săi cu furie de paradoxe și obraznicii. Timid totuși în fond, încerca să învingă această slăbiciune printr'o atitudine de rebel, sălbatic și sălbatic în orice împrejurare. Nimic nu se potrivea cu sufletul său primitiv. Avea asprimea teoreticianilor anarhici și nu romantici; nu i se părea nimic sfânt, nici în cer, nici pe pământ.

Era dintre cei ce nu valorează decât dacă n'au să dea nimănui socoteală de faptele lor; așadar, un stăpânitor. Iși trăgea puterea din disprețul pentru cei din jurul lui și din jicnirile aduse amorului său propriu. Incapabil să convingă, să triumfe prin dialectică sau prin sugestie elegantă, să devină șeful unei

mișcări după normele sociabilității, voia să biciuiască și să sperie lumea prin opere și prin forță. Drept armă, își alege poezia. Lovitura nereușind, porni să pribegască prin țări barbare, ca să-și potolească trufia. Obosit, se gândi înfârșit să se însoare și să se retragă liniștit ca să trăiască în pace, și aceasta fu ultima lui vanitate. Din Africa scria alor săi: „De am putea să ne bucurăm de câțiva ani de adevărată odihnă în viața aceasta; ferice că această viață este singura...” Iar din spitalul din Marsilia, scria cu jale adâncă: „Adio căsătorie, adio familie, adio viitor! Viața mea a trecut!...”

Încă din copilărie, era setos de dominație și libertate. Era spaima mamei sale sgârците, a profesorilor severi, a colegilor lacomi și nebuni. Izbucnea în sarcasm violent împotriva existențelor meschine, ca aceea a bibliotecarilor (*Les Asiss*). Numai irealul îl atrăgea și încerca să-l cucerească, exprimându-l și fixându-l în imagini fulgerătoare. Tristețea sa era așa de înaltă, încât nu plângea decât dispariția viselor, falimentul frumuseții. Dar căderea oamenilor sub povara nenorocirilor morale și a ambițiilor, i se părea ridicolă. Gândea fără încetare, judeca, pricepea, dar nu se gândea niciodată la ceea ce putea să-i aducă un folos imediat în arta sa. Fugea de acasă fără să-și pregătească fuga, fără un scop precis; și se întorcea calm, liniștit, de parcă se dusese la plimbare. În timpul acestor evaziuni, tolera orice: tovarășii echivoce, murdăriile, muncile rușinoase. Toate îi erau indiferente, fiindcă nu credea în societate și iubea poezia. În prietenii cele mai obscure, știa să găsească plăcere și suferință, care îi erau deajuns ca să viseze (*Les chercheuses de poux*).

Porni la Paris cu *Le bateau ivre*, conștient de valoarea lui. Înainte de a pleca, spune prietenului Delahaye: „Da știu că nu s'a mai scris ceva la fel. Și totuși... lumea literaților, a artiștilor! Saloanele! Eleganța! Nu știu să mă port, sînt stângaci, timid, nu știu să vorbesc. O, cât despre cugetare, nu mă tem de nimeni...” Nu se înșelase. La Paris, Rimbaud enervează pe toată lumea, mai ales pe literați. Il gă-

sesc deadreptul grosolan, hirsut și afară de aceasta, violent și obraznic, să-i tragi palme. Il refuză.

A fost poate pricina de căpățenie a exilului său voluntar. Suflet delicat și sensibil, adânc jcnit în trufia sa, făcă un gest disperat: renunță la poezie și se duse să câștige bani în țări noi, cu libertate nemărginită.

În acelaș fel, trebuie înțeleasă aventura sa cu Verlaine. Găsind un om slab, i-a plăcut să-l domineze. Era singurul om pentru care simțea simpatie. Căci Verlaine, bețivul corupt, sentimental și plângător, a fost singurul ce l-a înțeles. Rimbaud însă era un individualist crud. După cum, spre a învinge nu se temea să fie ignorat, tot astfel nu admitea adorația. Și Verlaine întrecuse marginile. Glonțul de revolver ce-i trase Verlaine din spate la Bruxelles, n'a fost decât un episod al acestei susceptibilități alcoolice, efectul unui suflet prea iubitor. Cerând arestarea prietenului, Rimbaud găsi mijlocul să scape de el. Rece și dezamăgit poate se hotărîse de pe atunci să părăsească poezia; îi convenea să scape de un prieten plictisitor, și totodată, de un martor înțelegător al măreției sale poetice, de care el nu mai voia să știe.

Așa dar, o nouă evaziune. Rimbaud simțise plictiseala și desgustul, avea convingerea că nu e înțeles; disprețuia p utința lui de a uimi lumea cu echilibristică de stil, ce i-ar fi reușit de aci înainte cu aceeași ușurință. De aceea, preferă pustul Etiopiei. Rimbaud își uită cu desăvârșire de poezie, și nu mai are o singură părere de rău. Violent și sanguin, n'a vrut să fie ucis de vraja cuvântului; instinctul lui de dominație a ucis poezia: e ultimul gest al perversității sale. La Iaffa, la Cipru, în Abisinia, nu mai e decât un muncitor, un negustor.

Omul care zace la spitalul din Marsilia, cu piciorul tăiat, covârșit de suferință, e un biet singuratic, un om oarecare. Gloria sa naște în pragul aponiei, dar el n'are nici cea mai mică bănuială despre ea. Celor cari îi amintesc de versurile sale, Rimbaud le răspunde să nu-i mai vorbească de acele bălbăieli „absurde, desgustătoare”. Dar, prin mândria lui, prin oboseala și suferința lui și, nu mai puțin, prin firea lui de stăpânitor, Rimbaud rămâne un adevărat poet.

REVISTELE

Ramuri (No. 5—6, Maiu și Iunie). Veșnic trează tradiției noastre culturale, reviste craioveană aduce în acest număr un bogat material de îndrumări literare sănătoase, a lătura de bune pagini de beletristică. Dl. N. Iorga cu deosebitul dsale talent de panegirist, închină câteva rânduri pentru pomenirea a trei modești cercetători ai datinelor, cântecelor și legendelor populare din trei provincii deosebite: olteanul Ștefan Trușescu, musceleanul Rădulescu-Codin și moldovanul Simion Teodorescu-Kirileanu. Inchi-nați opere anonime a poporului, acești trei harnici adunători de rare perle, afară de Rădulescu-Codin, ceva mai larg cunoscut, au rămas închiși dincolo de interesul cititorilor obișnuiți de literatură, în pagini uitate de reviste de folklor. Dl. Iorga îi restabilește la locul ce li se cuvine în istoria literaturii noastre. Cuvintele calde din „Ramuri“ sunt o justă răsplată pentru cei ce n’au trecut zădarnic prin viața și, poate, o discretă mustrare pentru noi ceștialalți, cari uităm prea ușor și prea repede.

În acelaș număr d. Iorga, ocupându-se de ultimul roman al dlui Ion Agârbiceanu „Legea Trupului“, apără cu îndârjire ideea scumpă tuturor a literaturii tradiționaliste. Romanul dlui Ion Agârbiceanu este recomandat cu căldură ca o lectură profund morală și profund umană.

Dl. D. Tomescu semnează pagini de judicioasă cronică literară, ocupându-se de criza de adaptare a „Convorbirilor“, urmărind cu atenție ideea călăuzitoare în câteva reviste mai noi, apreciind just devierea fatală a rostului „marelor pre-

mii de literatură,“ punând la punct cu dl. Cezar Petrescu chestiunea Henry Bordeaux-René Boylesve, și tradând un spirit larg înțelegător atunci când se ocupă, ca tradiționalist, de activitatea „Ideii Europene“.

Cronica dlui Barbu Brădescu despre „Expoziția internațională din Veneția“, luminoasă și dreaptă, e un prețios îndreptariu pentru cine vrea să se inițieze în tainele artei plastice a vremii noastre.

Beletristică, poezie și proză, semnează dnii Marcel Romanescu, Al. Lascarov-Moldovanu, Eugen Constant, D. Iov, Ion Ojog. De remarcă frumoasele traduceri din conțesa De Noailles ale dlor A. Pop Marțian și Ștefan Bălcești.

Cele trei Crișuri (An. VII, No. 6—7) cu material mult, respiră un dureros efort de a face ceva, fără să reușească. Să fie aceasta din prea puțină selecție a colaborărilor, sau din prea nepotrivitul amestec în cele culturale a „directorului fondator“? E greu să ne dăm bine seama. Și în acest număr, descoperim în paginile revistei dela Oradea, gânduri bune, alătura de simple rânduri de cronică grăbită. Vecine cu proza dlui Ion Agârbiceanu, paginile dlui Al. Keresztury-Olteanu despre „Influente reciproce între poporul român și cel maghiar“, fac figură bună, ca și notele critice ale dlui Baiculescu. Dar de ce oare tocmai în fruntea revistei rândurile de evidentă incoerență ale dlui col. Bacaloglu, care vorbește și acum, ca și mai dăunăzi, despre lucruri de cari habar n’are? D. Bacaloglu are meritul de a fi adunat în jurul revistei

sale scriitori și publiciști de valoare, dar nelăsând acestora grija de a da o direcție revistei, n’a avut destule mijloace să-i imprime o conduită. Și „Cele Trei Crișuri“ continuă a divaga în toate domeniile, crezând că face operă culturală.

Numărul acesta e închinat memoriei lui Eminescu. D. Bogdan-Duică îi servește câteva inedite, cari valoroase pentru cercetătorul literar, n’au ce căuta într’o revistă de propagandă ca cea a dlui Bacaloglu. Un valoros studiu despre „Eminescu și Anticii“ semnează dl. prof. S. Bezdechi, iar dl. Eugeniu Sperantia vorbește despre „Eminescu și sufletul românesc“.

Interesante pot fi unele scrisori provinciale din cuprinsul revistei, dar prea gazetărește scrise, iar cronica faptelor culturale prea mult privește în curtea ungarilor și uită că avem și fapte românești, cari trebuiesc urmărite și apreciate, mai cu seamă când se face propagandă culturală la granița dinspre Ungaria.

Datina (An. IV—N. 5—6) frumos tipărită, ca toate tipăriturile oltenești din ultimii ani, aduce o bogată contribuție literară, cu preocupări serioase. Dl. Ion Dongoroz, cunoscutul nuvelist și director al teatrului Național din Craiova, într’un judicios articol, analizează chestiunea surplusului de artiști născută din aplicarea noii legi a teatrelor la Teatrul Național din București. Dsa crede că echipa de artiști, care nu mai poate intra în bugetul Teatrului Național al Capitalei, ar putea să alcătuiască elementul de bază pentru crearea teatrului de vest, despre care s’a vorbit atâta. Foarte just ce spune

di Dongoroz, cu o singură condiție ca artiștii eliminați să aibă talent. Căci dacă teatrul de vest ar fi să se alcătuiască din cecece Capitala n'a putut utiliza, mai bine să nu se facă nimic.

Di Al. D'ma relevă cu o rară perspicacitate contradicția dintre atitudinea de primitivism a unei anumite arte contemporane și morgia de intelectualizare pe care și-o iau preoții aceleiaș arte. Tema e desigur și justă și interesantă, meritând prin acestea o cercetare mai amănunțită.

Di Marcel Romanescu risipește și aici din belșugul poeziei sale versuri frumoase; iar di Lascarov-Moldovanu, nu mai puțin risipitor, își divulgă conținutul viitorului său volum de proză „Domnul președinte,” din care publică o reușită schiță satirică „Firma”.

„Gândirea” (An. VI—N. 4—5) continuă aceiaș contradicție între tradiționalismul prozei sale și modernismul poeziei pe care o găzduiește. Ferindu-se de a cădea în banalul vechilor tipare „Gândirea” se mulțumește cu ceea ce scree așa zisă poezie nouă:

„Maică Precistă, tu umbli și astăzi rządz
Pe cărări cu jocuri de ape pentru broaște
Itestoase.

Intre ierburi înalte și goale
copilul ți-l desbraci
și-l înveși să stea în picioare.
Când e prea rău
il adormi cu zeamă de maci”.

Filosofând ca un filosof, în proză, di Rădulescu-Motru explică „sufletul mistic”, într'un admirabil articol de cugetare clară, metodică și bine informată. Dsa reușește să ne lămuriască pe deplin câtă greșială se face când se înțelege prin „sufletul mistic” un suflet complex, neînțeles, de nepătruns. Misticul este al primitivului, simplu și clar prin definiție. Dovezi de misticism au dat popoarele primitive sau rămase în stare de primitivism. Manifestări sufletești cu caracter mistic au salbatecii în momentul de conversiune la creștinism. Un fenomen de misticism, astfel explicat, este în pătrunderea „invățăturii” părintelui Inochentie în Basarabia.

Astăzi misticismul este o modă, născută din necesitatea artei de a pătrunde în sufletul celor din josul scării sociale, mai aproape de misticism.

Di Mateiu Ion Carogiale continuă a publica ciudatul, dar plin de

reale însușiri, roman „Crăii de Curtea-veche”. Il așteptăm în volum pentru a-l gusta cum se cuvine, așa precum ne înlesnește să o facem di Cezar Petrescu, terminând „Omul care și-a pierdut umbra”.

Bogate și interesante cronici încheie numărul acesta al „Gândirei,” ca întotdeauna de altcum.

„Flamura”. (An VI No. 5—6) apare în condițiuni redacționale și tehnice excepțional de bune. E o revistă de informație literară în toată accepțiunea cuvântului, înregistrând în paginile ei, cu o egală sânguință, mișcarea culturală românească și europeană. În acest număr se publică un studiu al lui Luois Gillet, pe care d. Marcel Romanescu îl laudă călduros publicului românesc, despre „Micile biserici ale Franței”. D Nicolae Kirilșescu analizează cu multă originalitate producția literaturii noastre dramatice, relevând personajile idilice și rolul lor la diferiți autori dramatici. Foarte prețioase sînt cu deosebire observațiunile autorului relativ la rolul personajilor idilice în opera lui Caragiale.

Alătura de alții, d. Adrian Pascu semnează o bine reușită nuvelă, iar d. Marcel Romanescu un poem (Povestea undei). Remarcabilă „Noaptea învierii” a dlui Paul Constant.

Bogate cronici, recenzii și note încheie numărul.

„Țara Noastră”. (An VII No. 29) urmează tradiția înangurată de d. Octavian Goga pe când încă nu era absorbit de trebile țării. În jurul revistei s'au grupat o seamă de scriitori respectoși față de proble-

mele atingătoare de nevoia unificării noastre sufletești. D. Goga fiind rechemat la cârma intereselor țării, revista a căpătat un caracter literar ceva mai pronunțat decât în ultimul timp, fără a părăsi totuși preocuparea marilor probleme ale vremilor ce trăim.

D. Tudor Arghezi devenit colaborator permanent al revistei, semnează un articol de întemeiate observații în legătură cu comemorarea lui Luchian și a lui Eminescu.

În câteva pagini presărate viol cu anecdote autententice, d. Septimiu Popa fixează just epoca în care Mihail Eminescu era ostracizat în școlile Blajului. Dsa amintește de cartea destul de cunoscută a lui Grama și de aversiunea mai puțin cunoscută a profesorului Ion German față de poezia lui Eminescu. Lupta pe care au dus-o prietenii lui Eminescu contra antieminescianismului ardelean ne apare luminos în valoroasa contribuție a dlui Septimiu Popa.

D. I. Amilcar semnează un articol de bună analiză critică asupra „liberalismului sovietelor”. Versuri și proză semnează di Iustin Ilieșu, Volbură Poiană și Vladimlr Nicoară. La „săptămâna literară” di D. I. Cucu semnaleză „ofenziva contra impresionismului critic”, cu juste observații de actualitate literară. D. Corneliu Codarcea notează momente emoționante despre viața „românilor ardeleni în Franța”, ca prizonieri ai marelui războiu. Aceleași vioale „însemnări” completează conținutul acestui număr.

Manole Ampoianu

INSEMNAȚI

NOTE DESPRE MIȘCAREA LITERARĂ ȘI INTELLECTUALĂ:

Mihail Eminescu și întemeierea „României June“. Intr'o plachetă elegantă d. A. A. M. (nu cumva: Mureșanu?) dovedește că Eminescu n'a avut niciun amestec la întemeierea „României June“ din Viena. Autorul relevă contradicțiile dintre afirmațiile lui Slavici și Stefanelli, cari atribuie cel dintâi lui Eminescu paternitatea reputatei societăți a studenților români din Viena, iar cel de al doilea ideea pelerinajului la mormântul lui Ștefan cel Mare. Ori, amândouă aceste afirmațiuni sunt combătute cu documente categorice de Ion Crămadă, în monografia sa despre „Societatea academică socială România-Jună din Viena (1871—1911)“. D. A. A. M. isbutește în adevăr să ne convingă că propunerea de a se zice societății „România“ vechea societate studentească a studenților români din Viena, „România Jună“ a pornit de la Aurel Mureșeanu în 1869, inspirat fiind de titulatura societății „La giovine Italia“ a lui Giuseppe Mazzini. După peripetii cunoscută, „România Jună“ a luat ființă la 1871, prin fuziunea celor două societăți „România“ și „Societatea literară și științifică“. Eminescu era membru în amândouă societățile și are meritul de-a fi contribuit prin spiritul său pașnic la contopirea acestor rivale. Dar numai atât.

Ultimul memorandist. Pe străzile liniștite ale Sibiului vezi la ore obișnuite trecând cu pas măsurat și dârz în tremurătura nesigură a încheieturilor, un bătrân nălțuț, cu capul sus ridicat, încadrat în barba-i scurtă, românească. Din aerul lui îngrijit fără să fie solemn, din ținuta lui mândră, fără să fie rigida, din privirea lui ageră sub pleoape adunate de vreme, se desprinde ceva care te atrage și îți impune respect. Simți acolo o minte, care n'a obosit să cugete și o simțire, pe care nemiloasa mușcătură a bătrâneței n'a potolit-o.

Bătrânul acesta simpatic, a împlinit mai dăunăzi optzeci de ani și este, ni se pare, ultimul dintre condamnații în procesul memorandumului care trăiește. E fostul profesor de agricultură de la seminarul teologic și școala normală din Sibiu, d. Dimitre Comșa. Cu sufletul lui curat, ca natura pe care a iubit-o și în mijlocul cărei a trăit, Dimitre Comșa a fost un luptător neînduplecat al cauzelor noastre naționale. Cei trei ani petrecuți în închisoarea din Vaț după ce a semnat hotărât „memorandul“, nu l'au doborât. Intors acasă, de pe catedra celor două școli, el a propovăduit ca profesor de agricultură dragostea de acest pământ, care este al nostru și care trebuie înobilat cu o

cultură inteligentă pentru a ni-l păstra rodnic și frumos, dacă jertfa noastră de sânge nu ni-l poate reda politicește. Și munca lui modestă n'a fost zădarnic. Pe plaiurile Ardealului, preoții și dascălii copti la căldura acestui suflet rar, au muncit pământul nostru și l'au păstrat cu sfințenie pentru vremi mai bune decât cele când mergeam la închisoare fiindcă îndrăzneam să ne plângem de robia în care ne aruncase destinul.

Ultimul memorandist, care își serba cu cinste cei 80 de ani ai vieții sale, poate fi fericit!

*

Teatrele minoritare în Ardeal. Pentru a pune capăt unei stări de lucruri anormale, ministerul cultelor și artelor a hotărât să se desființeze sistemul concesiunilor pe circumscripții fixe, care se aplica până acum teatrelor minoritare, fixând anumite norme și condițiuni în funcționarea acestora. E o măsură vrednică de toată lauda. Pentru a putea funcționa, teatrele minoritare vor trebui să satisfacă următoarele condițiuni:

1. Directorii de teatre vor prezenta ministerului actele de cetățenie română.

2. Trupa va fi compusă numai din artiști români.

3. Toți artiștii vor trebui să fie membri într-o societate artistică recunoscută persoană juridică.

4. Se va prezenta ministerului repertoriul în care în mod obligator se vor trece două piese românești din cele jucate la teatrele naționale.

5. Directorii trupelor cari vor aduce vre-o jignire sentimentului național prin textul piesei ce reprezintă, prin costume, decoruri sau orice alte mijloace, vor fi pedepsiți cu retragerea imediată a concesiunii.

6. Orice deplasare dintr'un centru în altul va fi anunțată ministerului cu 15 zile înainte.

7. Directorii vor pune la dispoziția trupelor de turneu românești, fără nici o pretenție sălile de spectacole și decorurile, opt zile pe lună.

8. Se va depune o garanție de 100 mii lei consemnată pe seama ministerului artelor.

Din această garanție vor fi despăgubiți artiștii cari n'ar fi achitați de drepturile lor în caz de renunțare la concesiune.

Cu aceste dispozițiuni se dă posibilitate minorităților să-și aleagă trupa care le place și se pune capăt conflictului permanent dintre artiști indigeni și artiști aduși din Ungaria. Nu înțelegem însă hotărârea ministerului artelor de a recunoaște 26 de trupe, când noi abia putem susține onorabil un singur teatru stabil. Numărul ni se pare exagerat nu numai în comparație cu ceea ce avem noi, ci și cu populația minor țară careia urmează să se adreseze cele douăzecișisase de trupe autorizate să funcționeze.

Spirit științific. Când am găsit în „Anuarul Institutului de istorie Națională” din Cluj (anul II) *Repertoriul bibliografic* al Istoriografiei Române în anii 1921—22, redactat de dd. Ioachim Crăciun și Al. Lupu, sub conducerea dlui Al. Sadi Ionescu, director la biblioteca Academiei Române, am avut o adevărată sur-

priză. Ni se înfățișă pentru întâia oară, metodic, tabloul bibliografic al unei discipline; și ea ne apărea cu hotarele considerabil mai mari decât le cunoșteam înainte, pentru că autorii o urmăriseră până departe, în atingerile ei cu disciplinele învecinate. Pentru întâia oară aveam un model de studiu bibliografic românesc; și răsfoindu-l ne dădeam seama de imensa lui utilitate pentru cercetările științifice. Având înainte un astfel de „Repertoriu” cercetătorul se orientează în câteva momente asupra întregului material al subiectului său. Se înlătură astfel mai întâiu inutila pierdere de vreme cu răsfoirea tuturor publicațiilor, răsfoire care de multeori nu aduce nici un rezultat. Se evită apoi, munca zadarnică pe care o săvârșești entuziasmat că ai făcut o „descoperire” pe când „descoperirea” o făcuse altul înaintea ta și ea sta tănuțită în vreo umilă revistă de provincie, inaccesibilă ție.

Iată câteva dintre motivele parțiale pentru cari ne bucură apariția „Repertoriului”. Dar apariția lui ne-a mai adus o satisfacție sufletească. Era satisfacția de a vedea introdus, cel puțin într-o disciplină, acel spirit științific riguros atât de necesar mai ales științei românești, prea puțin împregnată de el. „Repertoriul bibliografic” ca acela al dlui Crăciun și Lupu există în străinătate, pentru toate disciplinele. Acum în urmă „Institutul de Cooperație Intelectuală” de pe lângă Societatea Națiunilor redactează unul care îmbrățișează toată știința europeană. Bibliografia se impune astfel astăzi ca o disciplină absolut necesară progresului științific. Pentru că ea singură te conduce fără rătăcirii, prin imensul stuful și al științei moderne, care crește fenomenal zi de zi.

Deaceea ne bucură că începutul făcut acum un an e dus înainte cu stăruință și cu aceeași pricepere. Căci „Istoriografia Română în 1923 și 1924; Repertoriu Bibliografic”

(Extras din „Anuarul Institutului de Istorie Națională” din Cluj (anul III), redactat de astădată numai de dl *Ioachim Crăciun*, dovedește că autorul și-a însușit pe deplin disciplina priceputului său dascăl Al. Sadi-Ionescu. „Repertoriul” e mult mai vast, pentru că experiența anului trecut a impus mici completări, iar sfârșitul aduce un „Supliment” la „Repertoriul” anului trecut.

Exemplul dlui Crăciun ar trebui urmat îndeosebi la Universitatea din București. Sunt la Academia Română zăcăminte întregi, de material îngropat prin revistele și ziarele vremii, care numai printr'o vastă și metodică colaborare ar putea fi scos la iveală. O „Bibliografie generală” românească ar putea sta alături de mult așteptată „Enciclopedie” și de „Dicționar” ca o mândrie a științei românești.

Cosinzeana

Revistă săptămânală literară

Biroul

Cluj, Piața Cuza Vodă No. 16

Abonamente:

Pe un an în țară . . . 300 lei
In străinătate . . . 600 lei

Un exemplar 6 lei

Pentru colaboratori:

Manuscrisele trimise trebuie scrise citeț, în rânduri rare, pe o singură pagină. Lucrărilor nepublicate se ard.

Pentru autori și editori:

Lucrările trimise într'un singur exemplar se publică numai la bibliografie. Pentru recenzii trimiteți două exemplare pe adresa redacției. Revistele fac excepție dela această regulă.

Abonați pentru săteni
foaia populară ilustrată

„LUMEA ȘI ȚARA“

Adresa: Cluj, P. Cuza Vodă 16

Numeri de probă gratuit

**CETIȚI
DOUĂ IUBIRI**

POEZIE LIRICE

DE

RADU MĂRGEAN

DE VÂNZARE

la Administrația revistei „Cosinzeana“

PREȚUL 10 L E I

Cadoul cel mai frumos pe care-l
puteți face unui prieten,
rude sau cunoscut, este
o colecție din re-
vista săptămă-
nală

„COSINZEANA“

cu
sute de
ilustrații,
poezii, nuvele,
schife romane, articole
dări de seamă și flori de o zi

Colecția din anul 1922 costă
120, cea din 1923, 150 Lei,
cea din 1924 și 1925 câte
200 Lei.

Adresa destinatarului

O C U L T I S M

Reușești în viață numai prin
voință. Ca să-ți poți forma voința
trebuie să te cunoști.

Venim în ajutorul Dumniavoa-
stră, descriindu-vă perfect tem-
peramentul și facultățile naturale
psihice.

Trimiteți la redacție: o foto-
grafie și suma de Lei 60, arătând
care vă este culoarea ochilor
(negru, căprui, verde, albastru),
statura (înalt, subțire, scurt, gras),
etatea, sexul, ocupația și scrisoarea
D-stră scrisă necaligrafic (natu-
rală).

Puteți formula și câteva între-
bări asupra talentelor înăscute,
cari vă interesează.

FOTOGRAFIA SE ÎNAPOIAZĂ

**JMPRIMATE DE ORICE NATURA
FURNIZEAZĂ**

PROMPT
ȘIEFTIN

T
IPOGRAFIA

DR. S. BORNEMISA

C L U J
PIAȚA CUZA
VODĂ No. 16

COMENZI

VENITE PRIN POSTĂ SE EXECUTĂ CU PRECADERE !!!